

TENDENCIOZNO O KNJIZI O BUDAKU

U svojem tendencioznom prikazu knjige *Iz korespondencije dr. Mile Budaka (1907.-1944.)*, uspio je prikazivač **Damir Radić** pokazati zavidno nepoznavanje osnova povjesničarske struke. Jednostrano i površno iščitavanje, iznošenje krivih podataka, neshvaćanje predmeta istraživanja i harangerstvo glavne su mu karakteristike pri ocjenjivanju tuđeg rada.

Krenimo redom. Jednostranost se očituje u tome da prikazivač uopće ne uočava da su autori, prikupivši velik broj novih i do sada nepoznatih dokumenata kritički pristupili opisu Budakove ličnosti, pa su tako u nastojanju da obuhvate njegov životopis ukazali i na njegovu odgovornost u dijelu obavljanja visokih državnih dužnosti koje su imale radikalne posljedice tijekom Drugoga svjetskog rata. No, to očito nije zadovoljilo prikazivača, jer on smatra da se ta odgovornost mora tumačiti drugačijim rječnikom i zbog toga proziva autore nacionalistima, ma što to značilo u njegovom pisanju.

Na razini faktografske pouzdanosti podario je u svom kratkom uratku novi prilog povijesti novinstva, napisavši da je prije rata *Hrvatski narod* bio dnevnik! Nadalje imputira da autori prešućuju pojedine sporne teme, a pri tome se sudara s logikom. Prvo navodi kompromitirajuće dijelove iz jednog pisma, ne shvaćajući da za to pismo ne bi ni znao da nije bilo objavljeno u ovoj knjizi. Zatim nudi drugi primjer prešućivanja – ustaški promidžbeni letak iz 1939. – za koji ne govori koje je provenijencije, što je neophodno za razumijevanje predratne situacije u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji, ali zaobilazi Budakov odnos prema Židovima iz jednoga njegova pisma koje je uputio na početku veljače 1939., a objavljeno je u ovoj knjizi.

Piše:

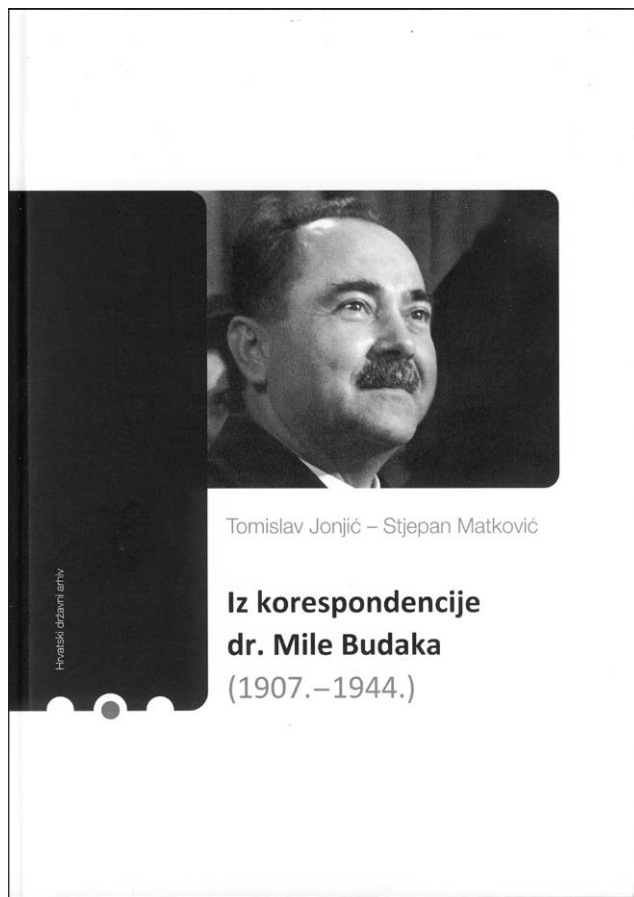
Dr. sc. Stjepan MATKOVIĆ

Koliko, u stvari, razumije predmet istraživanja ove knjige pokazuje njegova fokusiranost na određene stereotipe i tvrdogla-

va ustrajnost da se bez dokaza nastavlja s njihovom primjenom. On ne shvaća da je objavljeno gradivo stavljeno svima na raspolaganje i ono može poslužiti za nastavak pouzdanijih istraživanja iz različitih perspektiva, uz jednostavnu pretpostavku poznavanja povijesne stvarnosti.

Njegovo prigovaraje spadalo bi u popunjavanje novinskih stupaca koje bi trebalo zadovoljiti ciljanoj skupini čitača.

U tom bih smislu zahvalio autoru što je htio napisati kritički prikaz uz sve njegove navedene propuste. Razilaženja u interpretaciji je uvijek bilo i bit će. Međutim, zabrinjavajuće je što mu je glavna svrha bila poslati poziv u kojem traži da se onemoguću prirodni završetak dugotrajnih istraživanja i promiče cenzura. On tako unaprijed zna što će netko napisati i zato javnim putem traži zabranu za njemu nepoželjne tekstove. Svoje represivne sklonosti morat će ipak zadovoljiti na neki drugačiji način, jer je svima poznat standard recenzentskog postupka. On u njemu, na sreću, ne može sudjelovati jer nema kvalifikacije za taj posao. •

SRPSKE NOVOSTI U HRVATSKOJ

Pred kraj 2013., u nakladi Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu, iz tiska je izišla knjiga *Iz korespondencije dr. Mile Budaka 1907.-1944.*, koju su priredili i opširnu joj uvodnu studiju napisali **dr. sc. Stjepan Matković** i **Tomislav Jonjić**. Knjiga je napadnuta u *Novostima*, listu koji nastavlja svijetle tradicije zagrebačkog *Srbobrana*, a hrvatske su državne vlasti, koje *Srbobran / Novosti* uzdržavaju, pozvane na red jer su nakladniku dale skromnu novčanu potporu za tiskanje knjige. U skladu s vlastitim shvaćanjem znanosti, demokracije i istine, *Srbobran / Novosti*, koje danas ne uređuje **Sima Lukin Lazić**, ali ih uređuju ljudi vješti trgovini i koječemu drugome, odbio tiskati odgovore autora na taj napad. Objavljujemo ih ovdje. (Ur.)

GLAVA PUNA POGLAVNIIKA

S obzirom na to da ime „Damir Radić“ u historiografiji i u povijesnoj publicistici ne znači apsolutno ništa, čini mi se logičnim zaključiti kako je tekst „Glava puna doglavnika“, objavljen u *Novostima* br. 745 od 28. ožujka 2014., na str. 25. potpisan zapravo pseudonimom. Nemam ni vremena niti volje raspravljati s ljudima bez imena i prezimena, ali ću ovdje učiniti iznimku zbog čitatelja *Novosti*. Oni to, naime, zaslužuju, jer su navikli na kvalitetno štivo, poput priloga **Drage Kovačevića**, „ministra informisanja Republike Srpske Krajine“, koji je u Kninu u ljeto 1995. ugostio, „jednu od srpskih legendi“, generala **Ratka Mladića**, kad je ovaj navratio nakon napore osloboditeljske i humanitarne operacije u Srebrenici, a živo se sjećaju i poveznica s ozbiljnim i vrlo pouzdanim mrežnim stranicama poput one koja se „naučno“ bavi brojem žrtava ustaškog logora u Jadovnu (www.jadovno.com) ili objavljuje ljupke reportaže o „oslobođenju Bijeljine“ 1992. godine (kad je „s nama bio i komandant **Arkan**“).

U svom pamfletu o knjizi *Iz korespondencije dr. Mile Budaka 1907.-1944.*, koju smo priredili i uvodnu joj studiju napisas-

Piše:**Tomislav JONJIĆ**

li **dr. sc. Stjepan Matković** i ja, nije tzv. Damir Radić uspio pronaći nijednu faktoografsku pogrešku. Ne mora to značiti da ih nema, nego to znači da tzv. Damir Radić nije dorastao tomu da ih utvrdi, ili ga to ni ne zanima. Umjesto toga, on se je oštro okomio na našu (odnosno moju!) interpretaciju nekih događaja i činjenica iz **Budakova** života i vremena. Budući da nije naznačio, čini li to u ime demokracije (prava na drugačije mišljenje) ili samo u ime znanosti (autorova prava na istraživanje i interpretaciju), ne mogu sa sigurnošću ocijeniti ravna li se tzv. Damir Radić ocjenama Centralnoga presbira Predsjedništva Ministarskog saveta ili više drži do smjernica Centra za idejno-teorijski rad „Vladimir Bakarić“.

Jer, iz njegova je tekstića očito da o materiji o kojoj se trsi pisati i suditi, znade malo i krivo, ali zato – manicom tipičnom za ljude skromna znanja – ne uspijeva prikriti svoju spremnost na manipulaci-

je i krivotvorenja. Tvrdi tako tzv. Damir Radić da je *Politički zatvorenik*, časopis Hrvatskoga društva političkih zatvorenika koji uređujem već priličan broj godina, „desničarska“ publikacija te usput denuncira autore uvodne studije o Budaku da u njoj ustaštvo nisu svrstali u fašizam i da Nezavisnu Državu Hrvatsku (1941.-1945.) nisu proglasili totalitarom. Žuljaga i moj (naš) navod kako nema pouzdanih dokaza da je Budak ikad izgovorio ono zlokobnu „Srbe na vrbe!“, koju je u jednu svoju pjesmu 1914. uvrstio slovenski pravnik i pjesnik **Marko Natlačen**, kasnije ban Dravske banovine.

Naravno, nije desničarska ideologija ilegitalna ili nedopustiva zato što bi to htio tzv. Damir Radić, koji očito ne zna ništa o tome što pojam *desnica* zapravo znači. No, onaj tko je doista čitao *Politički zatvorenik* mogao je u njemu pročitati i oveći broj mojih tekstova u kojima se toj ideologiji daje naglašeno negativna ocjena. Pritom se ne dira u pravo ljudi da zagararaju i tu, i bilo koju drugu ideologiju, pa i onu koja je, čini se, mila srcu i umu tzv. Damira Radića. Jer, ako nas je povijest iščemu naučila, naučila nas je tomu da

Tomislav JONJIĆ
Našička 19
10000 ZAGREB
tomislav.jonjic@zg.t-com.hr

U Zagrebu, 7. travnja 2014.

Preporučeno / e-poštom!

SRPSKO NARODNO VJEŠE

Gajeva 7/1
10000 ZAGREB
ured@snv.hr

NOVOSTI
SAMOSTALNI SRPSKI NEDELJNIK
n/r glavnom uredniku
Gajeva 7/1
10000 ZAGREB
info@novosti.com

Poštovani!

U *Novostima – samostalnom srpskom nedeljniku* br. 745 od 28. ožujka 2014. na str. 25. objavljen je članak „Glave pune doglavnika“, potpisan pseudonimom „Damir Radić“. Taj je članak (s ukupno 6.397 znakova) uvršten i na mrežnu stranicu *samostalnoga srpskog nedeljnika Novosti* (<http://www.novosti.com/2014/03/glave-pune-doglavnika/>) odnosno na mrežnu stranicu njegova nakladnika, Srpskoga narodnog vijeća (<http://www.snv.hr/vijesti/povodom-knjige-iz-korespondencije-dr-mile-budaka-priredjivaca-jonjica-i-matkovica/>), gdje je datiran 27. ožujka 2014. godine.

Tekst bi htio biti prikaz knjige *Iz korespondencije dr. Mile Budaka 1907.-1944.*, koju sam priredio i uvodnu joj studiju napisao skupa s dr. sc. Stjepanom Matkovićem, a objavio ju je Hrvatski državni arhiv (Zagreb, 2012.). No, ne radi se ni o kakvom prikazu, nego o zbirci izmišljotina, natega, manipulacija i konstrukcija.

Ne sumnjam da će demokratska orijentacija *nedeljnika* i njegova nakladnika, poštivanje prava na drugačije mišljenje te respektiranje činjenica odnosno ljubav prema istini biti dovoljni razlozi da uredništvo u prvome izdaju broj *Novosti – samostalnoga srpskog nedeljnika* u cijelosti, bez krácenja i intervencija, uvrti moji priloženi odgovor, te ga istodobno objavi i u elektroničkom izdanju *nedeljnika*, elektronički ga povežujući sa spomenutim člankom tzv. Damira Radića.

U tom bi smislu, pretpostavljam, bilo suvišno moje pozivanje na čl. 40-42. *Zakona o medijima*. No, ako bi se moja očekivanja u tom smjeru ipak pokazala preterano optimističnima, poruditi ću se da i uredništvo *Novosti – samostalnoga srpskog nedeljnika* i njegova nakladnika uvjerim kako treba poštovati ne samo pravo na drugo i drugačije mišljenje, nego i zakon.

S poštovanjem,

Tomislav JONJIĆ
Zagreb

Novosti, 28.3.2014, str. 25, A3

Evidencijski broj / Article ID: 1457406
Vrsta novine / Frequency: Tjedna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

Predom knjige iz korespondencije dr. Mile Budaka priredjivaca Tomislava Jonjica i Stjepana Matkovića

rite Damir Radić

Glave pune doglavnika

Skandalozni vrhunac logike priredivača nazivane je Budakovih antisrpskih govora, održanih u vrijeme najvećeg vala zločina nad Srbima, samo 'netaktičnima' i lišenima 'osjećaja za mjeru'

Damir Radić

U ovom članku Damir Radić govori o knjizi 'Iz korespondencije dr. Mile Budaka' koju su priredili Tomislav Jonjic i Stjepan Matković.

... predom knjige iz korespondencije dr. Mile Budaka priredjivaca Tomislava Jonjica i Stjepana Matkovića, a tzv. Damir Radić. Radić se u ovom tekstu bavio knjigom koju su priredili Jonjic i Matković, a u kojoj su objavili izdane odgovore na pitanja koja su im postavili srpski novinari. Radić je u tekstu izložio svoje mišljenje o knjizi i o priredjivcima, a posebno o Matkoviću. Radić je tvrdio da je Matković u knjizi izložio netočne podatke i da je knjiga prepuna pogrešaka. Radić je također napomenuo da je Matković u knjizi izložio antisrpske govore koji su bili dio zločina nad Srbima. Radić je zaključio da je knjiga netaktična i lišena osjećaja za mjeru.

... radić Damir Radić: Radić je u tekstu izložio svoje mišljenje o knjizi i o priredjivcima, a posebno o Matkoviću. Radić je tvrdio da je Matković u knjizi izložio netočne podatke i da je knjiga prepuna pogrešaka. Radić je također napomenuo da je Matković u knjizi izložio antisrpske govore koji su bili dio zločina nad Srbima. Radić je zaključio da je knjiga netaktična i lišena osjećaja za mjeru.

... Jonjić i Matković najavljuju kako je njihova studija, izšla u izdanju Hrvatskog državnog arhiva i uz potporu Ministarstva kulture, sažetak veće monografije koju namjeravaju objavi. Nadajmo se da u nju Ministarstvo neće financirati.

... Berliću 1944. intervju s krležom Bogdanom, a u knjizi 'Iz korespondencije dr. Mile Budaka' koju su priredili Jonjic i Matković. Radić je u tekstu izložio svoje mišljenje o knjizi i o priredjivcima, a posebno o Matkoviću. Radić je tvrdio da je Matković u knjizi izložio netočne podatke i da je knjiga prepuna pogrešaka. Radić je također napomenuo da je Matković u knjizi izložio antisrpske govore koji su bili dio zločina nad Srbima. Radić je zaključio da je knjiga netaktična i lišena osjećaja za mjeru.

se nasiljem i zabranama ne može obuzdati niti onemogućiti baš nijedna ideja niti ideologija.

A da tzv. Damiru Radiću obzor ne zastiru kumrovečke magle, mogao je uočiti što o fašizmu i o totalitarizmu uopće, odnosno o totalitarnoj diktaturi pišu autori poput **Arthura Feilera, Ericha Voegeli- na, Raymonda Arona, Hannah Arendt, Carla J. Friedricha, Zbigniewa Brzezinskoga, Kurta von Fritza, Seymoura Martina Lipseta** itd. Tada bi naučio koje elemente diktatura mora imati da bi je se smatralo totalitarnom, i ne bi olako mislio da su totalitarističke ideologije i pokreti nužno izdanci krajnje ljevice ili krajnje desnice. Moguće je da bi nabasao na tvrdnju **Hugha Setona-Watsona**, koji je držao kako je **Mussolinijeva** Italija bila daleko od totalitarne države, ili na ocjenu svjetski poznatoga marksističkog filozofa **Leszeka Kolakowskoga**, prema kojemu pojam *totalitarni* valja ipak s oprezom davati **Hitlerovoj** Njemačkoj, dok je na putu prema „totalitarnom idealu“ najdalje dopro Sovjetski Savez u Staljinovo doba i, još dalje, komunistička Mongolija.

Mogao je tzv. Damiru Radiću bar netko iz uredništva *Novosti* skrenuti pozornost na višekratno ponovljeno mišljenje **Žarka Puhovskoga**, da NDH nije bila ni fašistička niti totalitarna, nego da je – drži Puhovski – bila „tiranija, diktatura ili teroristička tvorba“. Pritom je ovdje nebitno to da se je Puhovski malo zaletio (valjda u žurbi ili zbog svoje polihistorijske zabavljenosti svim drugim teškoćama koje tište našu galaksiju), jer on inače zasigurno znade da je *diktatura* i u etimološkome, i u politološkome i u historiografskom smislu jedno, a *tiranija* nešto sasvim drugo. No, bitno je da i ta šepava ocjena pokazuje kako ozbiljnim temama treba pristupiti ozbiljno. Svjedodžbe kumrovečkoga partijskog tečaja i papagajsko ponavljanje ideoloških fraza slaba su preporuka za ozbiljnu raspravu.

Posebno me je ganula spremnost *Novosti* da objave prijedlog tzv. Damira Radića hrvatskim državnim vlastima da ne bi slučajno novčano potpomogle objavljivanje monografije o Mili Budaku koju dr. Matković i ja pripravamo. Ako bi je napisali počudni autori i na počudan način, bila bi druga pjesma. No, u ovoj koja nastaje bit će ponovljeno i ono što je o pokliku „Srbe na vrbe!“ spomenuto i u uvodnoj raspravi uz Budakovu korespondenciju, a što je tzv. Damir Radić u svome krivotvorničkom zanosu uspio prešutjeti. Naime, ni u

jednome tekstu objavljenom u doba NDH nije naveden taj poklik niti je on pripisivan Budaku. Nije ga Budaku pripisivala ni jugoslavenska optužnica niti presuda iz 1945., a nikad nije spomenut ni u novinskoj kampanji u jugoslavenskome tisku te godine ili tijekom kasnijih dvadeset i nešto godina. Tonske zapise s ustaških skupština (pa, dakle, i Budakove govore) jugoslavenska je UDB-a prevezla u Beograd još 1945., i još se tamo nalaze, i dalje nedostupni istraživačima.

Bilo bi lako preslušati ih i ustanoviti, što Budak jest, a što nije rekao. Znat će tzv. Damir Radić odgovoriti na pitanje: komu odgovara da su ti govori nedostupni? Odgovara li to onima kojima je do istine ili ipak odgovara onima kojima je do manipulacije? Umjesto postavljanja toga jednostavnog i logičnog pitanja, tzv. Damir Radić manipulira i istodobno, gla-

ve pune poglavnika i njegovih ustaša, u odnosu na Budaka i na autore rasprave o njemu zagovara preventivnu cenzuru, „zabranu javnog istupanja“, malne progono. Zabunio se on, dakle, čak i o kalendaru. Učinilo se tzv. Damiru Radiću da je danas 7. lipnja 1945., a – nije! Nije danas čak ni 7. lipnja 1932. godine! Zato se ipak nadam da će hrvatske državne vlasti – nakon što prethodno osiguraju izlaženje *Novosti* i sufinanciraju pretiske vrijednih historiografskih djela kao što su, primjerice, učene rasprave **Sime Lukina Lazića** („Vrača Pogađača“) – koju kunu dodijeliti i budućoj monografiji o Budaku. Ako ni zbog čega drugoga, a ono zbog toga da bi se anonimusima poput tzv. Damira Radića i njegovim nalogodavcima osigurala prigoda za nastavak borbe protiv raznih *domaćih izdajica* i *neprijateljskih ofenziva*. O državnome trošku, dakako. •

18 **Povijest**

ISTRAŽIVANJE

U Hrvatskom državnom arhivu čuvaju Budakovo uznjičko pismo supruzi (bježno gore) i njegovu pjesmu iz 1906. godine

U knjizi nema nijednog pisma između Budaka i Pavličića. Postoje mogućnosti da ih je Udba svremenom „pročistila“

VIŠEBRAN LIST
broj 49, 8. prosinca 2013.

BUDAKOVA PISMA

Kao ministar u vladi NDH slao je pisma u kojima je tražio intervenciju za Židove

PIŠE: DENIS ĐERK

Ja sam vazda u životu nastojao da radim pošteno skupa s vama, mojim milim i dragim; ja znam, da je i sada moj jedini prijatelj – čak i po sadašnjim postojecim zakonima! – samo to, što sam radio pošteno, što sam radio tako, da se ne moram sramiti ni svoje savjesti, ni Tebe, ni naše djetce. Tako i jest, ali je isto tako istina, da je na tabor rad aličelo za mene zatvor, a za Tebe neopisiva borba, žalost i muka, a za sve skupa ogroman materijalni gubitak i nesretnice.“

Tako je u pismu, koje počinje rečenicom „Premila, slatka i jedina moja duško“, 18. travnja 1939. godine iz zatvora supruzi Pivi pisao odvjetnik i književnik Mile Budak. Poslije ministar u ustaskoj vladi Ante Pavelića, pogubljen 7. lipnja 1945. nakon jednodnevnog suđenja, uhićen je u listopadu 1929. zbog sumnje da je povezan s atentatom na Tonju Schlegela. U uznjištvo je ostao sedam mjeseci, pa je oslobođen, a da optužnica protiv njega nije podignuta. Cijelo njegovo pismo objavljeno je u knjizi „Za korespondencije dr. Mile Budaka“ odvjetnika Tomislava Jonjića i pojedinih Stjepana Matkovića, koja je na nedavnom Interliberu predstavio Hrvatski državni arhiv.

Pisma Budakova punca

Knjiga je već na samju izazvala veliku pozornost filatelija, što ne začuduje jer Mile Budak i dalje izaziva kontroverze u hrvatskoj javnosti koja nikako ne može odglaviti Budakova književnika od Budakova političara i jednog od prvaka ustaškog pokreta. Za svoj ustaški angažman Budak je smaknut, a da mu se za grob ni danas ne zna. A za svoj književnički rad Budak, iako je u posljednja dva desetljeća korektno predstavljen u hrvatskoj i jugoslavenskoj povijesti književnosti, još nije honoriran onako kako zaslužuje.

Jonjićeva i Matkovićeva knjiga uglavnom prvi put objavljuje Budakovu korespondenciju koju je Udba obradila i čuvala, a 1992. službena državna sigurnost predala ju je Hrvatskom državnom arhivu. Oni čuvaju 600 jedinica pisma i brzojava, a autori su u knjige uvrstili i pisma iz drugih arhiva i fondova, na žalost ne iz gradiva Ministarstva vanjskih poslova NDH koja je pohranjena u vojnom arhivu Ministarstva obrane Republike Srbije? Autori su, osim pisma i nešto fotografija, objavili i intrigantnu studiju o Budaku (dvo monografije koju pripremaju o njemu), ali i neke slabo poznate dokumente kao što je to Budakovo imenovanje redovitim članom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (imenovao ga je poglavnik Pavelić). Knjiga donosi pet stotina pisma, brzojava i dopisa u razdoblju od 1907. godine, kada mladi gimnazijalac Budak u Banjoj Luci piše zamolbu za Napretkovu stipendiju, pa sve do mirovno-božićne čestitke koju Budaku u prosincu 1944. iz Dresdena šalje bivši ravnatelj njemačke škole u Zagrebu G. Hartmann. U to vrijeme Budak je potpuno izasao iz politike te se posvetio samo književnom djelovanju završavajući roman-grozd „Kresovećev soj“. Tada piše četvrti dio ciklusa, roman „Bazao“, koji je objavljen prije nekoliko godina, pola stoljeća nakon autorove smrti. U tom posljednjem periodu života Budak u romanu „Hajduki“ piše i rečenice „Mi i

Upuštamo se u postupke koje je kulturni svijet krstio balkanštinom

Meštović u oštrom pismu Budaku zbog pretvaranja Doma hrvatskih likovnih umjetnika u džamiju

Tomislav Jonjić i Stjepan Matković objavili su Budakovu korespondenciju,